

ครูและหลักกรรมของครูตามแนวพุทธปรัชญา

นางสาวพัชรี แสงนิล

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาสารัตถศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2534

ISBN 974-587-718-3

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

017327

I10313205

**TEACHERS AND DHAMMA FOR TEACHERS
IN BUDDHIST PHILOSOPHY**

Miss Patcharee Seangnil

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education
Department of Foundations of Education
Graduate School
Chulalongkorn University**

1991

ISBN 974-587-718-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ครูและหลักธรรมของครูตามแนวพุทธปรัชญา
โดย นางสาวพัชรี แสงนิล
ภาควิชา สาธิตศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัตนา ตุงคสวัสดิ์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม พระราชธรรมนิเทศ

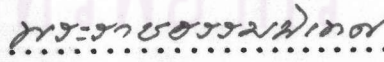
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

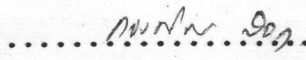
..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วัชรากิจ)

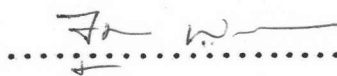
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วารินทร์ มาศกุล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัตนา ตุงคสวัสดิ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(พระราชธรรมนิเทศ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรณิการ์ สังกุล)

..... กรรมการ
(ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน)

พัชรี แสงนิล : ครูและหลักธรรมของครูตามแนวพุทธปรัชญา (TEACHERS AND DHAMMA FOR TEACHERS IN BUDDHIST PHILOSOPHY) อ.ที่ปรึกษา : ผศ.รัตนา ตุงคสวัสดิ์, อ.ที่ปรึกษาร่วม พระราชธรรมนิเทศ, 162 หน้า. ISBN 974-587-718-3

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับครูและหลักธรรมสำหรับครูตามแนวพุทธปรัชญา โดยใช้การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์พระไตรปิฎก และข้อเขียนต่างๆ ของผู้ทรงคุณวุฒิทางพุทธศาสนา

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดของพุทธปรัชญาตั้งอยู่บนพื้นฐานของสังฆธรรม มีจุดสนใจอยู่ที่การพัฒนาคนและการรู้เท่าทันธรรมชาติอันแท้จริงของมนุษย์จึงมีแนวคิดและวิธีการที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในชีวิตของบุคคลและสังคม สามารถนำหลักการมาประยุกต์ใช้กับครูซึ่งมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการพัฒนาบุคคลและสังคมได้อย่างเหมาะสม

ผู้วิจัยพยายามชี้ให้เห็นว่า ครูในทัศนะพุทธปรัชญาควร เป็นผู้ที่รู้จักฝึกอบรมตนเองให้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ คือ เป็นผู้มั่งคั่งธรรม มีความรู้ดี ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้และความดี

ในด้านการสอนตามแนวพุทธปรัชญานั้น ศึกษาจากวิธีการสอนของพระพุทธองค์เป็นหลัก พบว่าทรงใช้วิธีสอนแบบบรรยาย แบบตอบปัญหา แบบอุปมาอุปมัย (เปรียบเทียบ) แบบการสนทนา (ปุจฉาวิสัชนา) สอนด้วยหลักการแก้ปัญหา สอนให้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและทำตัวอย่างให้ดู เป็นส่วนใหญ่ กล่าวโดยสรุปแล้ววิธีสอนตามแนวพุทธปรัชญาไม่มีคัมภีร์อยู่กับรูปแบบการสอนใดๆ โดยเฉพาะ แต่มุ่งเน้นผลการสอนที่นำไปเรียนไปสู่สัมมาทิฏฐิได้

สำหรับหลักธรรมในการพัฒนาตนของครู เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมคุณภาพของครูในด้านคุณธรรม ความรู้ และวิชาการให้สามารถทำหน้าที่ครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ สิบปริสธรรม 7 อารยวัฑฒิ 5 อิทธิบาท 4 ขันติโสรัจจะ สัมมาทิฏฐิ และพรหมวิหาร 4 ส่วนหลักธรรมในการดำเนินชีวิตของครูเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ สังคหวัตถุ 4 ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ และหลักสันโดษ

แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับครูในทรรศนะของพุทธปรัชญา มีความเป็นสากลสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับผู้ทำหน้าที่ครูได้ทุกประเภท

ภาควิชา สวรรค์ทองศึกษา
สาขาวิชา พื้นฐานการศึกษาศึกษา
ปีการศึกษา 2533

ลายมือชื่อผู้จัดทำ
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ตำแหน่งผู้จัดทำ
ตำแหน่งอาจารย์ที่ปรึกษา
ตำแหน่งผู้จัดทำ
ตำแหน่งอาจารย์ที่ปรึกษา

PATCHAREE SEANGNIL : TEACHERS AND DHAMMA FOR TEACHERS IN BUDDHIST PHILOSOPHY. THESIS ADVISOR : ASST. PROF. RATANA TUNGASVADI, PHRA RACHADHAMMANIDESA, 162 PP. ISBN 974-587-718-3.

The main purposes of this study were to investigate and analyse the concepts about teachers and Dhamma for teachers in Buddhist Philosophy, using Phra Tripitaka and various articles of Buddhist literate men as sources of information.

This study found that Buddhist Philosophy is based on the truth about human development and understanding of the nature of life. The concepts and methods were accorded with the truth of human lives and society which could be suitably adapted to be used by teachers who have much influence upon the social development.

The researcher tried to point out that teachers according to Buddhist Philosophy should be regularly conscientious in training themselves with Vijjā and Carana. They should be virtuous, well-knowledgeable and able to transfer their knowledge and good conduct to their students.

The Methods of teaching in Buddhist Philosophy were analysed from the Lord Buddha's teaching and found that the Methods he used were Lecturing Method, Answer problems teaching, Analogy Method, Answer question Method, Problem-solving Method, Learning by direct experience teaching, and Expository teaching. Buddhist Philosophy did not concentrate to any methods but it accurately emphasized on the result of teaching which could lead the students to the Right View.

The Dhamma for self-development was the Dhamma which promoted the quality of teachers in the matter of virtue and knowledge in order that teachers be efficient. They were such as Sappurisadhamma, Ariyāvaddhi 5, Iddhipāda 4, Khanti-Soracca, Sammāditthi and Brahmavihāra 4 and the Dhamma for conducting the way of life which was the principle to support the economic and social stability were such as Sangahavatthu 4, Ditthadhammikatha and Santosa.

These Buddhist Philosophy line of thought and principles about teachers are universal in nature. All of them can be applied to be used by teachers.

ภาควิชา สार्वคตศึกษา
สาขาวิชา พื้นฐานการศึกษาศึกษา
ปีการศึกษา 2533

ลายมือชื่อนิติต *wt K.*

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา *Smng N.*

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม *ดร. รชช. ด. ม. น. ๑๖*

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งของผู้ช่วยศาสตราจารย์
รัตนา ตุงคสวัสดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และพระคุณเจ้า พระราชธรรมนิเทศ อาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์ร่วม ซึ่งท่านได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่างๆ ของการวิจัยด้วยความกรุณาตลอดมา

การวิจัยครั้งนี้บางส่วนได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
และได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยของสำนักเลขาธิการคุรุสภา ประจำปี 2532 จึงขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัย
และสำนักงานเลขาธิการคุรุสภามา ณ ที่นี้ด้วย

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดธรรมสถาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ให้บริการแก่ผู้วิจัยด้วยดี
ตลอดมา

ท้ายที่สุด ขอขอบคุณ คุณปริดา-คุณอนงค์ แสงนิล ที่ได้ช่วยเป็นธุระทำงานต่างๆ ให้ผู้วิจัย
ระหว่างที่ผู้วิจัยใช้เวลาไปศึกษาค้นคว้า และขอกราบขอบพระคุณ คุณประเทือง และคุณธวัชชัย แสงนิล
ซึ่งได้ช่วยสมทบทุนด้านการพิมพ์ งานงานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

พัชรี แสงนิล

ศูนย์วิทยุโทรพัทยา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
คำอธิบายอักษรย่อ.....	ณ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	12
ขอบเขตของการวิจัย.....	12
ค่าจำกัดความของการวิจัย.....	13
วิธีดำเนินการวิจัย.....	13
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	15
2 แนวคิดและความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับพุทธปรัชญา.....	16
ความหมายของพุทธศาสนาและพุทธปรัชญา.....	18
พุทธปรัชญา: แนวคิดพื้นฐานทางปรัชญา.....	21
ความเข้าใจสารัตถแห่งพุทธปรัชญา.....	30
สรุปวิเคราะห์.....	41
3 ครุตามแนวพุทธปรัชญา.....	44
ความหมายและความสำคัญ.....	44
สถานภาพและบทบาทหน้าที่ในสังคม.....	47
คุณสมบัติของครุตามแนวพุทธปรัชญา.....	52

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
3	วิธีสอนตามแนวพุทธปรัชญา.....	64
	จุดมุ่งหมายในการสอน.....	65
	หลักในการสอน.....	71
	พุทธวิธีในการสอน.....	81
	สรุปวิเคราะห์.....	108
4	หลักธรรมสำหรับครูตามแนวพุทธปรัชญา.....	111
	หลักธรรม เพื่อการพัฒนาตนเองของครู.....	112
	สัปปริสธรรม 7.....	113
	อารยวัฑฒิ 5.....	116
	อิทธิบาท 4.....	119
	ขันติและโสรจจะ.....	123
	สัมมาทิฐิ.....	125
	พรหมวิหาร 4.....	127
	หลักธรรมในการดำเนินชีวิตของครู.....	129
	สังคหวัตถุ 4.....	130
	ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์.....	133
	สันโดษ.....	135
	สรุปวิเคราะห์.....	138
5	บทสรุป.....	142
	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	142
	บรรณานุกรม.....	148
	ประวัติผู้เขียน.....	157

อักษรย่อที่ใช้ในการวิจัย

พระไตรปิฎกที่ใช้คือ พระไตรปิฎกฉบับหลวง พิมพ์เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี พิมพ์ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2525

ระบบที่ใช้อ้างอิงใช้อักษรย่อคือ บอกคัมภีร์ที่มาเป็นอักษรย่อ แล้วบอกเล่มและข้อ แต่ไม่บอกหน้า เพราะข้อนั้นตรงกันหมดทั้งฉบับภาษาไทยและภาษาบาลี เช่น องฺ ปญฺจก 22/271 หมายความว่า เป็นองฺคฺตฺตฺรนิกาย ปญฺจกนิบาต เล่มที่ 22 ข้อที่ 271 เป็นต้น

อักษรย่อที่ใช้มีดังนี้

วินย.	=	วินยปิฎก	ขุ. ธ.	=	ขุทฺทกนิกาย ธมฺมปท
องฺ. ญฺฐก.	=	องฺคฺตฺตฺรนิกาย ญฺฐกนิบาต	ขุ. สฺ.	=	ขุทฺทกนิกาย สฺตฺตฺตนิบาต
องฺ. เอก.	=	องฺคฺตฺตฺรนิกาย เอกนิบาต	ที. ปา.	=	ทีมนิกาย ปาฎิกวคฺค
องฺ. จตฺก.	=	องฺคฺตฺตฺรนิกาย จตฺกนิบาต	ที. ม.	=	ทีมนิกาย มหาวคฺค
องฺ. จก.	=	องฺคฺตฺตฺรนิกาย จกนิบาต	ที. สี.	=	ทีมนิกาย สีลขนธวคฺค
องฺ. ติก.	=	องฺคฺตฺตฺรนิกาย ติกนิบาต	ม. อุ.	=	มชฺฉิมนิกาย อุปริปณฺณสก
องฺ. ทสก.	=	องฺคฺตฺตฺรนิกาย ทสกนิบาต	ม. ม.	=	มชฺฉิมนิกาย มชฺฉิมปณฺณสก
องฺ. ทก.	=	องฺคฺตฺตฺรนิกาย ทกนิบาต	ม. มฺ.	=	มชฺฉิมนิกาย มฺูลปณฺณสก
องฺ. นวก.	=	องฺคฺตฺตฺรนิกาย นวกนิบาต	ส. ข.	=	สํยุตตนิกาย ขนฺธวาวคฺค
องฺ. ปญฺจก.	=	องฺคฺตฺตฺรนิกาย ปญฺจกนิบาต	ส. ม.	=	สํยุตตนิกาย มหาวาวคฺค
องฺ. สตฺตก.	=	องฺคฺตฺตฺรนิกาย สตฺตกนิบาต	ส. ส.	=	สํยุตตนิกาย สคาวคฺค
ขุ. อุ.	=	ขุทฺทกนิกาย อุทาน	ส. สฬ.	=	สํยุตตนิกาย สฬายตนาวคฺค
ขุ. ขุ.	=	ขุทฺทกนิกาย ขุทฺทกปาฐ	อภิ. วิ.	=	อภิธมฺมปิฎก วิภงฺค
ขุ. ชา.	=	ขุทฺทกนิกาย ชาตก	อภิ. ก.	=	อภิธมฺมปิฎก กถาวตฺต
ขุ. เถร.	=	ขุทฺทกนิกาย เถรคาคา			